

Bilim Düşünce ve Sanatta

CİZRE

(Uluslararası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu Bildirileri)

Editör
M. Nesim Doru

İstanbul–2012

Osmanlı Medrese Sistemi ve Cizre Medreseleri

Übeydullah Pilatin-Batman Milli Eğitim Müdürlüğü

Abstract

System of Ottoman Madrasahs and Cizre (Jazira) Madrasahs

Madrasahs is one of basic educational institution of İslam. These institutions had developed by Countries which established before Ottoman state and got around different regions was one of very important educational institutions. Country's need of chaplain and civil servants supplied by people who had educated in these institutions

Madrasahs' Student acceptance, curriculum, situation of income and expenditure account and situation of graduated resolved into a system and lasted for years. Cause of giving importance of Government of Ottoman to these institutions developed into autonomous and protected their respectability on community. Madrasahs founded by Jazira Sultanate (Principality) which ruled İn Jazira and around taken notice of management of Jazira Sultanate and its community.

Running of madrasahs, importance of them for management and community emphasized in this study. Madrasahs which founded in period of Jazira Sultanate had introduced. Function of Sultanate madrasahs and Ottoman madrasahs had focused in this study. Similarities of these institutions had emphasized.

Key words: Madrasah, Ottoman Madrasahs, Jazira Madrasahs, Educational Institutions.

Giriş

Geçmişte kurulan devletlerin eğitim kurumlarına verdiği önem onların daha uzun ömürlü olmalarını sağlamıştır. Var olan eğitim sistemini değiştirerek daha faydalı programlarla güncelleyen devletler daha güçlü olmayı başarmışlardır. Osmanlı devleti de temel eğitim kurumlarından biri olan medreseler konusunda önemli ilerlemeler sağlayarak kendi döneminde eğitimde ileri bir seviyeye ulaşmayı başarmıştır. Tanzimat döneminden sonra medreseler, çeşitli nedenlerden dolayı etkisini yitirmiştir ancak varlığını bu güne kadar koruduğu, yapılan akademik araştırmalardan anlaşılmaktadır.

Osmanlı Medreseleri

Osmanlı medreseleri ilköğretim düzeyinden üniversite düzeyine kadar çeşitli bölümlere sahipti. Temel eğitim verildikten sonra hadis, tefsir, fıkıh ve kıraat ilimlerinde derinlemesine eğitimin verildiği ihtisas medreseleri oluşturulmuştur. Özellikle yükselme döneminde medrese sistemi de en gelişmiş seviyeye ulaşmıştır. Osmanlı medrese tarihinde Sahn-ı Seman olarak bilinen, sekiz büyük medrese vardı. Sahn-ı Seman'dan yaklaşık bir asır sonra inşa edilen Süleymaniye Külliyesi, Osmanlı devletinde, eğitimde yükselmeyi yaşatan kurumlar olmuştur. "Fatih ve Süleymaniye Külliyesi bünyesinde dönemin düşünce ve eğitim geleneği ile örtüşen bir nevi Osmanlı medrese sistemini örnekleyici her düzey eğitim kurumuna yer verilmiştir" Önce

Sahn-ı Seman, ardından Süleymaniye Medreseleri ile “Osmanlı medrese sistemi dereceler, dersler, gelir kaynakları ve yönetim bakımından önemli gelişmeler kaydetmiştir.”

Osmanlı medreselerinin gelişmesinde devlet tarafından desteklenmesinin önemli bir rolü olmuştur. Bu desteğin nedeni Osmanlı toplumunun suni oluşu ve İran’ın etkisindeki şii öğretinin Osmanlı toplumunu etkilemesini önlemektir. Medreseler, bu bakış açısından oldukça etkilenmiştir. Ders kitapları ve kullanılan diğer kaynaklar desteklenen Sünni mezhebine göre belirlenmiş ve öğrencilere de bu bakış açısı kazandırılmıştır. “Medreselerin İslam âleminde ardına devlet desteğini alan mutezili ve şii öğretinin adeta akademik terör yarattığı bir aşamada ehl-i sünnet öğretisine bağlı sivil bir oluşum halinde şekillenmeye başladığı bilinmektedir.”

Medreselerin Eğitim Programları ve idaresi

Osmanlı Medreseleri, uygulanan eğitim programları bakımından iki gruba ayrılmıştır:

1.Genel medreseler: İslâmî bilimlerin ve belirli oranlarda fen ve tabii bilimlerin okutulduğu medreselerdir.

2.İhtisas medreseleri:

a) Dâr’ül-Hadis (hadislerin okutulduğu yer),

b) Daru’l Kura (Kuran-ı Kerim’in ezberletildiği, kıraat ilminin bütün ayrıntılarıyla öğretildiği eğitim yeri.)

c) Tıp medreseleri olarak üçe ayrılmaktaydı.

Osmanlı devleti, müfredat konusunda, ulema kesiminin görüşlerine başvurarak onları müfredat çalışmalarında serbest bırakmıştır. Devletin maddi destek vermediği medreseler, “bir vakıf kurumu olduğu göz önünde bulundurulursa, medreselerde vakıf edenin talepleri doğrultusunda bir müfredat takip edildiği düşünülebilir.” Doğrudan kendisine bağlı olmayan medreselerde, “devlet tarafından zorunlu kılınan ve tüm medreseler tarafından takip edilen bir müfredat” uygulanmamıştır. Her şeye rağmen medreseler, yazılı olmasa da eğitim faaliyetlerini bir plan dâhilinde sürdürmüştür.

Medreselerin eğitim programları ile ilgili çok fazla eserin olmamasının yanında, var olan eserlerin de bazı medreselerle sınırlı olduğu bilinmektedir. Ancak İ. Hakkı Erzurumî, “1747-1752 yılları arasında yaklaşık 5 yıl İstanbul’da kalıp ilmi incelemeler yaptıktan sonra, Osmanlı medreselerinin genel havasını öğrenip bu programı yazmıştır.” Dolayısıyla bu program, Erzurum’da uygulanmasına rağmen İstanbul’daki medrese gözlemlerine dayandığı için Osmanlı medreselerinin genel yapısı hakkında da bilgilendirici niteliktedir.

Tablo : İ. Hakkı Erzurumî’nin Tertîb-i Ulûm adlı eserine göre Osmanlı Medreselerinin Eğitim Programları

DERSLER	OKUNAN KİTAPLAR
Kur’an Kıra’at	(Hatim), Tecvid-i Türki, Şatibi
Hatt	Sülûs, Nesih, Ta’lik, Divanı
Lugat	Şahidi, Halimi, Ni’metullah, Ferište, Ta’rifat-ı Seyyid, Ahteri, Sahah, Vankulu, Kamus
Aka’id	Manzum ‘Aka’id Kitabı, Emali, Fıkh-ı Ekber
Ahlak	Hayriyye, Pend-i ‘Attar, Tarikat Hilye-i Hakani

Sarf	Emsile, Bina, Maksud, Izzi, Merah
Nahiv	Avamil, Enmuzec, Hada'ik, İshar, Neta'ic, Kafiye Cami, Şafiye, Çarperdi
Mantık	İsagoci, Husam-ı Kati, Muhyiddin, Fenari, Kul Ahmed, Velediyye, Şemsiyye, Kutb, Davud, Seyyid, Tezhib, Celal, Mir
Adab	Hüseyniyye, Şerh-İ 'Adud, Mir, Zeyn, Takrir-i Kavanin
Me'ani	Telhis, Muavvel, İsti'are, Vaz', Bedi', Şerh-i 'Adud, 'Aruz-ı Endülüsü, Nabulusi
Hikmet	Kadı Mir, Molla Lari, Hikmetü'l 'Ayn, Mirza-Can
Kelam	Şerh-i 'Akaid, Hayali, İsbat-i Vacip
Fıkıh	Mülteka, Eşbah-u Neza'ir, Mecma'u'l-Bahreyn, İbn-i Melek, Munye-i Musalli, Tuhfe, Ta'lim-Müte'allim, Vikaye, 'İlm-İ Mezahihib-İ Erba'a
Hendese	Şerh-i Eşkal-i Te'sis
Hisab	Hulasa, İbn-i Çulli
Hey'et	Şerh-i Çağmini, Haşiye-i Bircendi, Bizt Bab, Si-Fasl, Rub'i Müceyyeb, Rub-ı Mukantar
İlm-i Zic	Si Fasl-i Tusi
Teşrih (Tıp- Anatomi) İlmi	Tıbb-ı Nebi
Fera'iz	Siraciyye, Şir'a Metni Şerhiyle
Fikih Usulü	Tavzih, Tasrih, Telvih
Hadis Usulü	Nuhbe
Hadis	Meşarık, Mebarik
Tefsir	Beyzavi

Osmanlı'nın temel eğitim sistemini oluşturan medreseler, kendi özgün işleyişini kurarak, yüzyıllarca işlevsel özelliğini korumuş, toplum ve devlet için büyük hizmetlerde bulunmuştur. Devletin müdahalesi veya kontrolünün söz konusu olmadığı medrese ve ulema sınıfı, özerk bir yapıya sahip olarak eğitim-öğretim işlerinden sorumlu olmuştur. Ulema kesimi, toplumda yüksek bir statüye sahip olması ve manevi güçlerinin etkisiyle, her kesim tarafından destek görmüştür. "Mahalli toprak sahipleri, bağışlarıyla, kırsal kesimdeki ilmiye ve Vaiza'nın ayakta kalmasını sağladı ve mahalli medrese ve mektepleri destekledi." Medreselerin masrafları, vakıf sistemi

aracılığıyla sağlanmıştır. Vakıf gelirleri iyi olan medreselere ek olarak öğrenci ve müderrislerin kullanması için bazı binalar da yapılmıştır. Başlangıçtan beri medreseler vakıflarca idare edildikleri için, medrese binalarına müessesenin mali durumuna göre imâret, kütüphane ve hamam gibi bölümler de ilave edilirdi. “Devletin önderlik ettiği ve belirli hukuki düzenlemelerle sıkı denetim altında tuttuğu vakıf sistemi, bir dizi sosyal hizmetin ‘kendi doğasına uygun bir şekilde’ finansman sorunu yaşamadan gerçekleşmesini; böylece devlet-toplum ilişkileri bağlamında devletin sosyal niteliğinin pekişmesini sağlamıştır.” Toplumun geleneğini oluşturan ve sürdüren vakıf-medrese sistemi, birlikte yücelmiş ve birlikte yıkılmaya yüz tutmuş iki sosyal kavramdır.

Cizre Medreseleri

Cizre yöresi, bölgenin en eski yerleşim yerlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Hz.Nuh ile başlayan Cizre tarihi, kültür ve bilimle yoğrulmuştur. Cizre şehri Gutiler, I.Babil devleti, Asurlular, Sasaniler, Emeviler, Abbasiler, Eyyubiler, Mervaniler, Selçuklular, Artuklular, Zengiler, Akkoyunlular ve Osmanlılar ile günümüze kadar gelmiştir.

İslam tarihçileri Cizre ve çevresinin Hz.Ömer döneminde İyaz B. Ganem tarafından feth edildiğini belirtirler. Bu önemli olaydan sonra bölge İslam kültürünün etkisi altına girmiştir. Cizre ve çevresi, Yavuz Sultan Selim’in Doğu seferi sırasında Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. “XVI. ve XVII. yüzyıllarda Doğu vilayetlerinin Osmanlı İmparatorluğu’na dâhil edilmesinden sonraki idarî yapıları, imparatorluğun diğer bölgelerinden farklı olmuştur. Bir kısım vilayetler, merkezden atanmış valilerin yerine, kendilerine Osmanlı ünvanları verilmiş, bölgelerinde etkili Kürt aileleri tarafından yarı özerk bir şekilde yönetiliyordu.” Cizre de bu bölgeler arasındaki en önemli merkezlerden birisidir. 15 ve 16. yüzyıllarda Şırnak ve çevresinde olan medreseler Cizre beyliği döneminde kurulmuştur. Cizre ve çevresinde kurulan belirli medreseler aşağıda tanıtılmaya çalışılmıştır.

Kırmızı Medrese (Medreset’ü-l Hamra)

Yapı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Çoğunluğu dört köşe kare biçiminde kırmızı tuğlalardan örüldüğünden ona Kürtçe halk arasında “Medresa sor” adıyla da tanınmaktadır. Orhan Cezmi Tuncer yapıyı XIV. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirmektedir. Abdullah Yaşın, medrese, mescit ve türbeden oluşan medresetü’l-Hamra Külliyesi’ni Cizre Emiri II. Şeref Han tarafından, Akkoyunlu egemenliğine son verdikten ve Cizre’yi aldıktan sonra kentin alınması adına bir adak olarak yaptırıldığını söylemektedir. Bu da yapının 1508’den sonra yapılmış olduğunu göstermektedir.

Bu medrese şehrin batısında bulunan sur kalıntıları üzerinde inşa edilmiştir. Oldukça harap olan yapının mescit ve türbe kısımları sağlam, medrese ise kısmen günümüze gelebilmiştir. Bu medrese, açık avlulu medreseler grubuna girmektedir. Yapının dış cepheleri tamamen kırmızı taştan olup, düzgün kesme taş temel üzerine inşa edilmiştir. Avlusu kuzey-güney yönünde uzanan dikdörtgen bir plana sahiptir. Mescidi avlunun güneyindedir. Mihrap tamamen taştan yapılmıştır. II. mescit esas mescidin doğusunda yer almaktadır.

Abdaliye Medresesi

Bu medreseye halk arasında Mizgefta Mir Abdel (Mir Abdeli) olarak adlandırılır.

Medrese’nin müstakil bir kitabı mevcut değildir. Ancak mescidin doğusundaki odaların kuzey cephesinde bulunan kitabeye göre, Emir Abdal (Abdullah) İbn Abdillah Seyfettin Bohti tarafından yaptırıldığı ve türbedeki mezar taşların birinin üzerinde 854/1450 tarihinin olması, yapının yaklaşık 1437-1450 yıllarında inşa edildiğini söylenebilir.

Mem u Zin türbelerinin bulunduğu yerin üstündeki beyaz taş kitabe, doğal etkenlerle, yağmur, sıcak, soğuk ve rüzgârlarla bozulmuş olup, ancak bir kısmı okunabilmiştir. Okunabilen kitabe şudur: “*Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla. Abdillah oğlu Abdillah Seyfeddin Bohti bunu tavavuan bina etmiş. Allah’ın rahmeti kabirleri üzerine...*”

Kalan izlerinden anlaşıldığı kadarıyla açık avlulu medreseler grubuna girmektedir. Yapıdan günümüze sadece mescit, türbe, bir medrese hücresi, avluya geçişi sağlayan giriş ünitesi ve bir eyvan gelebilmiştir. Medresenin doğu ve batı kanadındaki hücrelerin sadece temel kalıntıları günümüze ulaşabilmiştir. Abdaliye Medresesi'nin batı cephesi, şehir surları üzerine oturmaktadır. Tamamı bazalt taşından örülmüş olan cepheler,1930'larda yıkıldıktan sonra moloz taşlarla onarılmıştır. Mescit, medresenin güneybatısında bulunmaktadır.

Medresetü's-Süleymaniye

Şimdiki ismi Ş. Muhammed Nuri Camii olarak adlandırılan Medreset-ül Süleymaniye,1573-1583 yıllarında beylik yapan Cizre Azizan Beyi Emir Muhammed İbn Emir Şah Ali Beg, Bin Emir Bedreddin tarafından inşa edilmiştir. İlk ataları olan Süleyman Bey'e izafeten Medreset-üs Süleymaniye denilmiştir.

Medresetü'l-Mecidiyye

Emir Mecduddin İbn Abdulaziz İbn Süleyman el Boti tarafından yapılmıştır. Ancak şimdi Ş.Seyda Camii olarak adlandırılmaktadır.

Meydan Camii (Mizgefta Mirekan-Medresetu'l Re'sul Meydan)

Medresetul Re'sul Meydan (Meydanbaşı Medresesi) Cizre Azizan Beylerinden Emir Bedreddin İbn İsa İbn Mecduddin tarafından yaptırılmıştır. Bu cami ve medresenin avlusunda birçok Cizre Emiri'nin mezarı bulunmaktadır. Hatta Cizre'deki bütün Emirler burada gömülü idi. Restorasyon ve yeni dükkânların camii için yapılması ve minare yapımı nedeniyle bütün Cizre Azizan beylerinin mezarları Dicle Nehri'ne döküldü. Şu anda yalnız Cizre Azizan Beyi Mir Muhammed mezarı bulunmaktadır.

İslam kültürünün olduğu toplumlarda eğitim kurumları sadece medreseler olmamıştır. Örneğin Selçuklularda başlıca eğitim kurumları şunlardır. Cami ve mescitler, bilginlerin evleri, ilim ve edep toplantıları, saraylar, kitapçı dükkânları ve kütüphaneler. Bu durum Cizre beyliği döneminde de aynıdır. Cizre'li ünlü âlim ve divan sahibi olan Melay-i Ciziri, Beylerin sarayında bulunan kimseleri eğitmek amacıyla sarayda bulunmuştur. Camiler ibadet faaliyetlerinin yanı sıra öğretim yapan kurumlar arasındadır. Cami görevlileri temel din dersleri ve Kuran-ı Kerim'i öğrencilere öğretme görevinde de bulunmuşlardır.

Geçmişten Bu Güne Osmanlı Medreseleri İçinde Doğu Medreselerinin Yeri

Osmanlı medreseleri ilk dönemlerinde "bizzat sultanlar tarafından kurularak Bursa ve Edirne gibi başkentlik eden büyük şehirlerde donatılmaya" başlanmıştır. Medreseler, genellikle şehirlerde kurulmuş ve ders programları çok fazla değişikliğe uğramadan, hatta asırlarca süregelerek uygulanmıştır. Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde bulunan medreseler, 'şark medreseleri' olarak tanınmıştır. "Takriben bölgede 800 yıllık bir mazisi olan doğu medresesi" çoğunlukla Osmanlı devletinin kontrolü dışında faaliyet göstermiştir. Çünkü Osmanlı'nın medreseleri genellikle şehirlerde kurulmuş ve doğuda bu sayı daha da az olmuştur. Dolayısıyla şark medreseleri, asırlardır gelenekten beslenmiş ve genelde medresede görev yapan âlimlerin yönlendirmesiyle faaliyetlerini sürdürmüştür.

Cizre medreselerinin eğitim programlarıyla ilgili doğrudan bilgi veren bir kaynağa yapılan araştırmada rastlanılmamıştır. Ancak Cizre'de yaşayan ve medreselerde müderrislik yapan âlimlerden biri olan Melayé Ciziri'nin (Ahmet b. Mela Muhammed el-Boti el-Cezeri, 1565-1640) "tüm dini ilimleri yaşadığı dönemin medrese usullerine göre tahsis etmesi, Cizre'de uzun yıllar medresede derslerle uğraşması ve icazet vermesi, döneminde revaçta olan ilimlerde, örneğin usul, fıkıh, tefsir, sarf, mantık, felsefe, belagat, matematik, astronomi, v.s. ilimlerde tam bir maharet ve ehliyet sahibi olması," o dönemdeki medreselerde dini ilimlerin yanında sosyal ve fen ilimlerin de okutulduğunu göstermektedir.

Osmanlı medreselerinde okutulan bazı kitaplar (*Emsile, Bina, İzzi, Avamil, İsagoci, Fenari*) Doğu ve Güneydoğu şehirlerinde faaliyet gösteren medreselerde de okutulmuştur. Her ikisinin de işleyişi ve disiplinleri, öğrenci kabul yaşları, ders verme yöntemleri benzerlik göstermektedir. Bu

medreseleri, birbirinden kesin hatlarla ayırmak çok zor olacağı gibi tarihsel açıdan da hatalı olacaktır. Ancak Anadolu'nun birçok bölgesinde ve kırsal kesimlerde olduğu gibi şark medreselerinde de yönetimin denetiminde olmayan, özellikle medrese sahipleri olan bazı âlimler ve müderrislerin okutmak istediği kitapların bulunduğu programlar uygulanmıştır. Osmanlı medreselerin çoğunluğu vakıf sistemine dayanmıştır; Cizre medreselerinin çoğu beyler tarafından inşa edilmiş ve desteklenmiştir. Osmanlı medreselerinde uygulanan ve yazılı belge niteliğinde olan 'ruüs' şark medreselerinde uygulanmamıştır. Genel olarak Osmanlı medreseleri ve şark medreseleri arasında, aşağıdaki tabloda belirtilen farklılıklar olduğu tespit edilmiştir:

Tablo 6: Geleneksel Osmanlı Medreseleri ile Günümüz Doğu Medreseleri Arasındaki Farklar

Osmanlı Medreseleri	Şark Medreseleri
1-Fen ve sosyal ilimlere yer verilmiştir.	1-Müderrislerin hakim olduğu ilimlerde dersler verilmiştir..
2-Medresedeki eğiticiler, uzun geçen bir öğrencilik döneminden sonra ve alınan Rûs diplomasıyla müderrislik unvanını almışlardır.	2- Medreseden mezun olan öğrenciler, İmam veya müezzın olarak görev aldıkları yerlerde aynı zamanda müderrislik yapmışlardır.
3-Medreselerde eğitim süresi 12 yıldır. Öğrenciler 15-35 yaş arasında medrese eğitimine alınmaktadır.	3 Medreselerde sabit bir eğitim süresi olmamakla beraber ortalama eğitim süresi 7 yıldır. (kimi medreselerde 9 kimisinde ise 6 yıl olarak tespit edilmiştir.) Öğrenciler genellikle ilköğretimi bitirdikten sonra (15 yaş) medreseye alınmaktadır.
4-Medreselerde alınan İcazet (diploma) resmi bir geçerliliği olmuştur.	4- İcazet resmi değildir. Ancak toplum tarafından kabul görmüştür.
5- Medreselerin tatil günleri Salı ve Cuma günleridir.	5- Tatil süresi Perşembe öğleden sonra başlar Cuma akşamında biter.
6- Hatt (yazı) ayrı bir ders olarak verilmektedir.	6-Hatt dersi diye ayrı bir dersin varlığı tam olarak bilinmemekle beraber Öğrencilerin kendi çabalarıyla Arapça yazı yazmayı öğrendikleri söylenebilir.
7-Müfredat programlarında Farsça ders ve eserler mevcuttur. Eğitim dili Arapça ve Osmanlıca Türkçesi.	7- Bu dersin yerine Arapça gramer derslerine ağırlık verilmiştir. Eğitim dili Kürtçe ve Arapçadır.

Sonuç

Osmanlı medreselerinin devletin temel eğitim kurumu olması, din adamı ve memur ihtiyacının buralardan sağlanması, devletin desteği ve vakıf sistemi, bu kurumların sistemleşmesini ve uzun yıllar devamlılığını sağlamıştır. Küçük bir bölgeye hâkim olan Cizre Beyliği, dönemindeki kültür, eğitim seviyesi ve yetiştirdiği âlimler dikkate alındığında, eğitiminin bir devlet niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Cizre Beyliği döneminde eğitime verilen önem medreselerin açılmasından anlaşılmaktadır. Buralarda yetişen âlimler Din, Edebiyat, ilim ve kültür alanında büyük hizmetlerde bulunup bölgeyi İslam medeniyetine entegre olmasını sağlamışlardır.

Cizre medreseleri ve genel olarak doğu medreseleri Osmanlı medreselerinden farklı olarak eğitim verdikleri bilinmektedir. Ancak bu medreseleri, Osmanlı medreselerinden kesin hatlarla ayırmak mümkün olmadığı gibi aralarındaki farkları ortaya çıkarmak mümkündür. Sünnilik mezhebiyle şekillenmiş olan medreseler aynı amaca hizmet ederek toplum ve yönetimin her zaman ilgilendiği kurumlar olmuştur.

Kaynakça

- Çiçek, Halil (2009). **Şark Medreselerinin Serencamı**, İstanbul: Beyan Yayınları.
- Fenlioğlu, Şükran (2008). **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları.
- Yaşın, Abdulah. **Tarih Kültür ve Cizre**, s.135, Ankara 2007
- Ertekin, M.Zahir. **Cizre’de Mimari Eserler**, s.8, Yayınlanmamış YLT, Van
- Karpat, Kemal H (2007). **Osmanlıdan Günümüze Elitler ve Din**, İstanbul: Timaş Yayınları
- Sarıkaya, Yaşar (1997). **Medreseler ve Modernleşme**, İstanbul: İz Yayınları.
- Özyılmaz, Ömer (2002). **Osmanlı Medreselerinin Eğitim Programları**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Demiralp, Yekta (2006). **Erken Dönem Osmanlı Medreseleri**, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Hızlı, Mefail (2008). “Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler”, **Uludağ Ü. İlahiyat Fak. Dergisi**, C.17, S.24
- Hasan Akgündüz,(1997) **Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi**, İstanbul: Ulusal yayınları
- İpşirli, Mehmet (2003). “**Medrese**”, **İslam Ansiklopedisi**, Ankara: TDV Yayınları.
- Turkish Studies** - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 6/4 Fall 2011, p.505-521, Turkey.
- Turan, Abdalbaki (2010) **Melayé Ciziri Divanı ve Şerhi**, İstanbul, NubiharYayınları.